

«مدرسه علمیه جامعه النور اصفهان»

تولید، اقتصاد اسلامی و سرمایه

از دیدگاه شهید مطهری

محقق :

مریم جهانگیری

پاییز ۱۳۹۱

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

چکیده

اقتصاد در لغت یعنی حد وسط و میانه افراط و تفریط است مانند جود که حد وسط اسراف و بخل محسوب می‌شود یا شجاعت که حد وسط تهور و ترس است ودر اصطلاح، به تعبیر شهید مطهری دو تعریف را برای علم اقتصاد ارائه می‌دهد. در تعریف اول از لحاظ روابط طبیعی، علم اقتصاد، علم به قوانین طبیعت است آن چنان که هست ولی در تعریف دوم از لحاظ روابط اعتباری؛ علم اقتصاد، علم به روابط است آن چنان که باید باشد. از نظر دوم است که مسئله‌ی عدالت و ظلم و خوب و بد و شایسته و ناشایسته به میان می‌آید، و به اصطلاح جنبه‌ی اخلاقی دارد.

و باید بیان کرد که دین فقط عهده دار رابطه‌ی با خدا نیست بلکه رابطه‌ی انسان‌ها با یکدیگر نیز در شمار اهداف آن هست. و از آنجا که بخش زیادی از روابط انسان‌ها در حوزه‌ی اقتصاد است و ممکن نیست فرهنگ سیاست و قضاوی اخلاق و یا اقتصاد در یک اجتماع فاسد باشد اما دینش درست باشد و بالعکس. پس اگر هدف ثروت و دوری از ذلت و تکدی گری باشد عبادت است.

کلید واژه : تولید, اقتصاد اسلامی, سرمایه, شهید مطهری

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۳	نظری به اقتصاد اسلامی
۴	تعریف اقتصاد و مفاهیم اقتصادی
۴	معنای لغوی اقتصاد
۵	معنای اصطلاحی اقتصاد
۵	شاخصهای اساسی اقتصاد اسلامی
۶	شیوه‌ی توزیع ابتدایی منابع طبیعی
۶	تولید
۷	شیوه‌ی تصرف در اموال
۸	ثروت
۸	سرمایه داری از دیدگاه اسلام
۹	علم اقتصاد
۹	اسلام دو نوع تعامل و پیوند با اقتصاد دارد
۱۱	تعریف نظام اقتصادی از دیدگاه شهید مطهری
۱۲	مبانی نظام اقتصادی اسلام در سه محور است:
۱۲	۱.محور مبانی فلسفی
۱۵	۲.محور مبانی فقهی
۱۸	۳.محور مبانی ارزشی نظام اقتصادی
۲۱	هدف‌های نظام اقتصادی اسلام

۲۳	نقش و جایگاه حکومت در فرایند نظام اقتصادی
۲۴	نتیجه گیری
۲۵	پیشنهادات
۲۷	فهرست منابع

اساسی جامعه‌ی بشری است، که این امور، جز با دولت و حکومتی قانونی، توانمند و مورد حمایت مردم امکان پذیر نیست. بنابراین، فلسفه‌ی وجودی حکومت، تأمین تمامی این نیازهای اساسی جامعه است. این بحث را با جمله ای از شهید مطهری در اهمیت کار به پایان می‌بریم، آنجا که می‌گوید: خوش به حال اجتماعی که سیستم اقتصادی‌اش به شکلی باشد که راه درآمد منحصر باشد به فعالیت.

نتیجه گیری از آنچه گذشت می‌توان به این نتایج دست یافت.

❖ در رابطه با اقتصاد باید گفت: اسلام به عنوان یک سرمایه‌ی معنوی و یک ثروت معنوی و یک امکان فوق العاده در اختیار ماست.

▪ و از دید شهید مطهری اسلام، مکتبی جامعه گرا و جامعه ساز است، که داعیه‌ی رهبری انسان‌ها و هدایت آنان را در زندگی اجتماعی دارد. و برای انجام این منظور در جهت برقراری روابط سالم اقتصادی در جامعه، احکام و قوانین اقتصادی بسیاری را وضع و یا امضاء نموده است

▪ اقتصاد برنامه‌ای و دستوری و نقشی ایجاد شده و پایی ارزش‌های خارج از مقوله اقتصاد به موضوع کشیده می‌شود که براساس آن همه خواسته‌های افراد و همه تمایلات جامعه ملاک و معیار افزایش ثروت و تولید درآمد نمی‌تواند باشد.

▪ و در رابطه با نظام اقتصادی باید بیان کرد که :

۱) از آنجا که نظام اقتصادی اسلام بخشی از نظام کلی اسلامی است، که رسالت تکامل انسان و حرکت صعودی او را به سوی بی‌نهایت بر عهده دارد، وقتی در جامعه‌ی اسلامی معنا و مفهوم پیدا می‌کند که این نظام در کنار سایر مسائل اسلامی دارای این دو ویژگی باشد:

- به عنوان یک قانون کلی اسلامی نه تنها بر مشروعیت اهداف سیاست گذاری توجه دارد، بلکه بر مشروعیت ابزار سیاست گذاری هم تأکید می‌ورزد، به گونه‌ای که این ابزار با اصول اولیه‌ی اخلاق اسلامی همخوانی داشته باشد، تا بیان‌گر این باشد که در پی دستیابی به آرمان‌های اسلامی است.

- در جایگزینی ابزارهای سیاست گذاری به جای یکدیگر باید توجه داشت و از آنجا که اقتصاد با رفتارهای انسانی سرکار دارد، باید اصل کرامت انسان و آزادی او مد نظر باشد.

۲) در نظام اقتصادی اسلام رشد اقتصادی باید به گونه‌ای باشد که بتواند بیشترین کمک را در جهت ایجاد فرصت‌های شغلی فراهم آورد. تابه این وسیله انسانها بتوانند از این فرصت‌ها نهایت استفاده را ببرند.

پیشنهادات

اگر امروز با دشمن از نظر نظامی و جغرافیایی نمی‌جنگیم، ولی در عرصه اقتصاد با تحریم‌های گسترده‌ای که علیه نظام اسلامی، وارد جنگ سختی شده‌ایم که پیروزی در این نبرد تنها با جهاد اقتصادی میسر می‌شود. وبا توجه به بیانات رهبر انقلاب در رابطه با وضع اقتصاد فعلی باید اقتصاد مقاومتی را پیشه خود سازیم.

اقتصاد مقاومتی: یعنی تکیه کردن بر توانایی‌ها و ظرفیت‌های داخلی، و آن اقتصادی است که به یک ملت امکان می‌دهد که حتی در شرایط فشار و تحریم نیز رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند.

در این رابطه نکاتی را باید بیان کرد:

۱- ابتدا باید به آسیب شناسی اقتصاد کشور، و موانع . نیازمندی‌های تحقق اقتصادی که به ملت این امکان را می‌دهد که حتی در شرایط تحریم رشد و شکوفایی داشته باشد پرداخت، در ضمن اینجا ما نیازمند ایجاد یک مرکزیت برای اقتصاد هستیم، که فعالان اقتصادی بتوانند اطلاعات و دستاوردهای خود را در این عرصه به اشتراک بگذارند.

۲- و نیازمند دیده بانی فضای اقتصاد داخلی و بین‌المللی و گردآوری آمارهای دقیق دارد

۳- و طراحی یک الگوی مشخص از شیوه زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی برای عموم مردم. و وقتی این الگو بر اساس سه محور(اعتماد به نفس، روحیه جهادی، و پرهیز از لقمه‌ی حرام) طراحی شد، می‌توانیم به کارآمدی آن

امیدوار باشیم. اقتصاد مقاومتی، اقتصاد مردمی است پس باید به گونه ای باشد که مردم وارد این عرصه شوند تا از ورود رانت خوارها به اقتصاد جلوگیری کرد.

۴- نظام اقتصادی متناسب با نظام آموزشی عمل کند و آموزش و پرورش باید به گونه ای باشد که کودکان و نوجوانان و جوانان کشور را متناسب با شرایط و نیازهای آن برده تربیت کند

۵- نظام تبلیغی و رسانه باید هماهنگ با آموزه های اقتصادی باشد و از طریق رسانه های رسمی و غیر رسمی بتوان دسته بندی های مناسب را در اختیار مردم قرار داد

۶- و این امکان را داشته باشیم که در برابر حملات اقتصادی و تحریم ها واکنش سریع اقتصادی را داشته باشیم؛ یعنی اگر حتی بحرانی هم پیش آمد بتوانیم مصارف کشور را پایین بیاوریم

۷- نقش مردم در ایفای این اقتصاد نیز بسیار مهم است این امکان باید به مردم داده شود تا بتوانند وارد این عرصه شوند. و جوانان مومن و خلاق را با توجه به اولویت مهارت‌ها وارد این عرصه کرد، و این وظیفه دولت است که از فعالان اقتصادی حمایت کند، اگر دولت از فعالان اقتصادی (کشاورزان، کارگران، کارمندان) حمایت کند می‌تواند آن وقت است که می‌تواند این انتظار را داشته باشد که آنها هم در روز مبادا به کمک کشور بیایند.

۸- تحرک دستگاه دیپلماسی کشور برای فعال کردن ظرفیت های بالقوه و فرصت جهانی در اقتصاد مقاومتی است و ممکن است در هر کشوری در یک برده ای با مشکلات اقتصادی مواجه بوده باشد، اگر دستگاه دیپلماسی کشور این تجربیات را گردآوری کند و در اختیار فعالان و محققان اقتصادی قرار دهد این برای اقتصاد کشور بسیار راهگشاست.

فهرست منابع

- * قرآن مجید ، ترجمه آقای مهدی فولادوند،نرم افزار نور(جامع التفاسیر)
نهج البلاغه، ترجمه حجه الاسلام مرحوم دشتی چاپ دوم ،انتشارات ناصر،سال ۱۳۸۵
- ۱- بروجردی ، آقا حسین، منابع فقه شیعه (ترجمه جامع أحاديث الشیعه) ، انتشارات فرهنگ سبز
، تهران، چاپ: اول، ۱۳۸۶ ق.
- ۲- حائری، دکتر سید محسن، اندیشه های اقتصادی در نهج البلاغه ، نرم افزار دیجیتالی کتاب
- ۳-حسینی دشتی، سید مصطفی، معارف و معاریف ، چاپ دوم سال ۱۳۷۶
- ۴-الحر العاملی،شیخ محمد ابن الحسن ، وسائل الشیعه، دار احیاء التراث العربی بیروت
- ۵- خیرالهی،احمد، تأثیر اقتصاد و اخلاق در محرومیت زدایی ، چاپ اول ، ۱۳۸۳
- ۶- دیلمی، حسن ابن محمد، ارشاد القلوب، ترجمه طباطبایی، جامعه مدرسین قم، چاپ پنجم،
۱۳۷۶
- ۷- راغب اصفهانی، مفردات راغب، ترجمه خسین خدا پرست، چاپ اول، قم،نشر نوید اسلام ۱۳۸۷،
- ۸- رشاد، علی اکبر، دانشنامه امام علی علیه السلام، چاپ دوم، بهار ۱۳۸۵
- ۹- ساموئلسن، پل، اقتصاد، ترجمه‌ی حسین پیرنیا ، تهران ، بنگاه ترجمه و نشر کتاب
- ۱۰- صدر، شهید آیت الله سید محمدباقر، طرح گستردۀ اقتصاد اسلامی، ترجمه فخرالدین شوشتاری، چاپ پرتو ، ۱۳۵۹
- ۱۱- طباطبایی، علامه محمدحسین، تفسیرالمیزان، مترجم، سیدمحمدباقر موسوی همدانی، چاپ بیست و یکم ، ۱۳۸۵
- ۱۲- فراهانی فرد، سعید، اقتصاد اسلامی، چاپ اول، انتشارات کانون اندیشه جوان، دفتر سی و دوم،
۱۳۸۹
- ۱۳- قرشی، سیدعلی اکبر، قاموس قرآن، چاپ ۱۵، قم ، ۱۳۸۶
- ۱۴- کرمی، محمد مهدی و محمد پورمند، مبانی فقهی اقتصاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۰، چاپ مهر
- ۱۵- محمدی ری شهری، محمد،میزان الحكمه، ویرایش دوم، قم، ۱۳۸۵

- ۱۶- محمدی ری شهری، محمد، منتخب میزان الحکم، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم،
دارالحدیث، ۱۳۸۳
- ۱۷- مطهری، استاد شهید مرتضی، نظری به نظام اقتصادی اسلام، چاپ پنجم، انتشارات صدرا،
۱۳۷۴
- ۱۸- مطهری، استادمرتضی، قیام و انقلاب، چاپ بیستم، مهر، ۱۳۷۸
- ۱۹- مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، نرم افزار جامع التفاسیر
- ۲۰- منتخبی از گفتارهای شیرین شهید مطهری، مقدمه سیر های مطالعاتی، اداره کل کتابخانه
های استان یزد